

Itämeri, historia ja Turun yliopisto

Keijo Virtanen

Etelässä on Välimeri, länsimaisen sivilisaation kehto ja kulttuurien kohtaamisalue. Pohjoisessa on Itämeri, kylmä ja kaukainen eurooppalaisen maailman reuna. Siksi pohjoisen kohtalona on ollut tyytyä vain reagoimaan muualta tuleviin impulsseihin ja uutuuksiin – sen ohella, että koko elämä on ankariin luonnonolosuhteisiin vastaamista.

Tällaisista historian, maantieteen ja ilmaston määrittämistä lähtökohdista eurooppalaiset ja muutkin ovat eritelleet vuosisatojen ajan maanosan ihmisten mentaliteetteja. Ne ovat muuttuneet vähitellen suoranaiseksi stereotyyppiöiksi.

Lyhyemmässä katsannossa pohjoisen Euroopan ”syrjäinen omaleimaisuus” on saanut kuitenkin yhä enemmän rinnalleen piirteitä, jotka vahvasti haastavat ikaikaiset käsitykset. Pohjoismaiden henkisen kulttuurin nousu 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta lähtien, hyvinvointivaltion kypsyminen toisen maailmansodan jälkeen, elintason nopea kohoaminen, viimeaikaiset huipputeknologian saavutukset, Baltian maiden uusi itsenäistyminen 1990-luvun alussa sekä Euroopan unionin ja Naton ulottuminen Itämeren rannoille ovat uuden, itsestään entistä tietoisemman pohjoisen merkkejä.

Historia etenee nyt nopeasti. Viro, Latvia ja Liettua liittyivät Euroopan unioniin vain runsas vuosikymmen itsenäistymisensä jälkeen. Vauhdin voi selittää sillä, että kaikki kolme olivat aikaisemmin 1900-luvulla, ensimmäisen maailmansodan loppuvaiheessa, kamppailleet itselleen valtiollisen itsenäisyyden. Vaikka se vaihe päättyi vuonna 1940 Neuvostoliiton miehitykseen, kansalliset tavoitteet ja symbolit eivät hävinneet. Virolaiset, latvialaiset ja liettualaiset olivatkin ensimmäisinä haastamassa Neuvostoliiton johtaman järjestelmän. Puola ja Saksa ovat kokeneet omat suuret muutoksensa viimeksi kuluneina 20-30 vuotena.

*

Itämeren alueella on sekä suuria että pieniä valtioita. Niiden kulttuurista ja yhteiskunnallista luonnetta voi tarkastella joko yhtenä pohjoisena kokonaisuutena tai mosaiikkina, jossa jokainen kansa ja valtio on omaleimainen sankareineen, aatteineen sekä taloudellisine ja poliittisine painotuksineen.

Euroopan unionin laajeneminen Itämeren rannoille on joka tapauksessa omiaan vahvistamaan asemaamme Euroopassa. Amerikkalaisprofessori Samuel Huntingtonin tunnetut näkemykset siitä, että tulevaisuuden konfliktit aiheutuvat kulttuurisista ja uskonnollisista rajalinjoista eivätkä valtablokkien poliittisista intresseistä, ovat tässä asiayhteydessä kiintoisia. Huntington asettaa läntisen sivilisaation itärajan kulkemaan Itämeren välittömässä vaikutuspiirissä siten, että siihen kuuluvat Suomi, Viro, Latvia, Liettua ja Puola. Kyseessä on raja, joka erottaa läntisen kristikunnan ortodoksisesta ja islamilaisesta maailmasta.

Pohjoismaat liittyivät länsieurooppalaiseen valtiolliseen, kulttuuriseen ja uskonnolliseen yhteyteen jo 1100-luvulta, Baltian alue seuraavalta vuosisadalta lähtien. Kulttuurisessa ja historiallisessa mielessä läntisen ja itäisen kulttuurin raja ei tietenkään ole yksiselitteinen. Esimerkiksi me suomalaiset saimme heti alkuun vaikutteita monelta taholta. Ruotsalainen valtiovalta ja roomalaiskatolinen kirkko tulivat lännestä, saksalainen kauppajärjestö Hansa etelästä ja toinen kauppamahti Novgorod sekä ortodoksinen kirkko idästä.

Myös suurvallat – etenkin Venäjä/Neuvostoliitto – ovat vaikuttaneet Itämeren alueen pienten kansojen elämään. Venäjä on nyt ja tulevaisuudessa keskeinen vaikuttaja pohjoisen politiikassa, taloudessa ja kulttuurissa siitä riippumatta, miten sivilisaatioiden rajat vedetään.

Uutinen ei ole enää se, että etenkin Viron, Latvian ja Liettuan taloudellinen ja yhteiskunnan muutos on ollut suorastaan ällistyttävän nopea 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopun taantumasta huolimatta. Suomalaisille, varsinaissuomalaisille ja turkulaisille Viro on tietysti läheisin, mutta meidän on syytä ymmärtää laajasti Itämeren alueen kansojen ja kulttuurien yhteisiä ja erilaisia piirteitä kehittäessämme tutkimuksellista ja muuta yhteistyötä.

Ei ole itsestään selvää, että pohjoinen on se suunta, johon edes meille niin läheinen, erittäin dynaamisessa vaiheessa oleva Viro luo ensisijaisen katseensa tulevaisuudessa. Virossa ja muissa Baltian maissa on nyt potentiaalia, kiinnostavuutta, erinomainen maantieteellinen sijainti ja muutenkin sellaista imua, että ne voivat pitkälti itse määrittää omat preferenssinsä. Tässä toimintaympäristössä historialla ja kulttuurilla, yhteisellä kokemuksella ja yhteistyöllä on suurempi merkitys kuin nykyvauhdissa ymmärretäänkään.

*

Kaiken tämän haltuunottamisessa on juuri Turun yliopistolle sopivaa haastetta, ja sen se on myös ottanut vastaan. Varsinais-Suomen liiton, Turun kaupungin ja monen muun toimijan aktiivisuus kytkeytyy läheisesti Turun yliopistossa pitkään harjoitettuun systemaattiseen Itämeri-yhteistyöhön ja -verkottumiseen. Tarton yliopiston vanhin ulkomainen yhteistyösopimus on juuri Turun yliopiston kanssa.

Turun yliopisto koordinoi pitkään Itämeren alueen yliopistoverkostoa (BSRUN). Nyt vetovastuu on Latvian yliopistolla. Baltic Sea Region Studies -opetusohjelmalla on sekä perinnettä että tulevaisuutta Turun yliopistossa, samoin Itämeren alueen integraation ja vuorovaikutuksen tohtorikoulutuksella. Uutena avauksenaan Turun yliopisto koordinoi kahta EU:n rahoittamaa mittavaa Erasmus Mundus -kumppanuushanketta, jotka perustuvat BSRUN- ja Coimbra-verkostojen väliseen yliopistoyhteistyöhön.

Oma erityisyytensä on Turun yliopiston Merenkulkualan koulutus- ja tutkimuskeskuksen (MKK) yli neljännesvuosisadan kestänyt intensiivinen toiminta Itämeren alueen kansainvälisissä aktiviteeteissa. Keskukselta on johdettu monia EU-rahoitteisia hankkeita sekä osallistuttu tärkeään tutkimus- ja kehittämistyöhön. Parhaillaankin MKK jatkaa merkittävää panostamista Itämeren meriliikenteen tutkimukseen ja kehityksen seurantaan. Hyvänä esimerkkinä on keskuksen tuottama laajasti hyödynnettävä aineisto Itämeren satamien liikenteen rakenteesta ja viimeaikaisesta kehityksestä.

Ei ole epäilystä, etteikö Itämeren piirin merkitys koko Euroopan hyvinvoinnille ja kulttuurille kasvaisi myös tulevina vuosina. Siksi Turun yliopistolla ja sen yhteistyötahoilla riittää tehtävää myös tästä eteenpäin. Yliopistolla on odotuksia erityisesti Turun kaupungin johtaman Centrum Balticumin toimintaan lounaissuomalaisen Itämeri-yhteyden koordinoijana.

Keijo Virtanen
Rehtori
Turun yliopisto

Haluatko PULLOPOSTIN sähköpostiisi?

Liity postituslistallemme:

www.centrumbalticum.org/kolumni

Centrum Balticum

Vanha Suurtori 7

20500 Turku

puh. 020 775 1341

www.centrumbalticum.org

centrumbalticum@centrumbalticum.org